

23 octombrie 2023

Verdi la Staatsoper Berlin

Costin Popa

Construită între 1741 și 1743, refăcută după război între 1951 și 1955, scena lirică de pe marele bulevard Unter den Linden a parcurs toate stadiile de apartenență, de la Operă Regală a Prusiei până la Operă de Stat a Prusiei, apoi a fostei RDG și acum a Germaniei reunificate. Nume legendare au deținut funcția de director general muzical, de la Gaspare Spontini, Giacomo Meyerbeer, Otto Nicolai și Richard Strauss la Erich Kleiber, Wilhelm Furtwängler, Clemens Krauss și Herbert von Karajan, pentru ca în ultimii 30 de ani, demnitatea să-i revină lui Daniel Barenboim, ce va fi urmat din 2024 de Christian Thielemann.

Foto Marcus Ebener

Un teatru cu 1400 de locuri, în care afișul este combinat între formulele „de stagione” și „de repertoriu” cu câteva titluri lunare, de

pildă șase în octombrie, rulate între ele pentru varietate, alături de alte evenimente conexe, spectacole pentru copii, concerte simfonice etc..

Două opere verdiene, „Don Carlos” și „Aida”, mi-au oferit șansa luării contactului cu glasuri ale zilei, cu ansamblurile casei, dirijorii italieni invitați și, s-o spun de la început, cu montări dintre cele mai șocante.

„Don Carlos”

Philipp Himmelmann, autorul regiei, i-a avut în echipă pe Johannes Leiacker (decoruri), Klaus Bruns (costume), Davy Cunningham (lumini). O mizanscenă veche din 2004, care rezistă deci de 19 ani, deși are conotații minimale, economice, „low-cost” să le numesc, alături de găselnițe naturaliste nu tocmai potrivite muzicii și libretului aparținător lui Méry și du Locle, în traducerea pentru versiunea italiană în patru acte semnată de Achille de Lauzières și Angelo Zanardini. În viziunea lui Himmelmann, elementul central de decor este o simplă masă de sufragerie, masa regală, la care se așează rând pe rând personajele principale și servesc dejunuri, cine, mic dejunuri. Sau este folosită la clișee fie de flirt între Principesa Eboli și... pajul Tebaldo, fie intens erotice între Regele Filip și... aceeași Eboli. Din acel loc se asistă și la cruda scenă a auto-da-fé-ului, în care condamnații scheletici, aproape goi, sunt stropiți cu benzină de călăi și spânzurați de picioare în timp ce suveranii își aprind brichetele. Nu mai trebuie notat că toți eroii au costume moderne, dețin pistoale cu amortizor. Posa poartă o geantă diplomat, iar Eboli este un fel de Kapo al gărzii Regelui, deci în prima scenă are costum ofițeresc. Într-un cuvânt, derapaje... necontrolate.

Foto Marcus Ebener

La 59 de ani, reputatul bas german René Pape a fost un Filip cu ampoare de sunet asociată timbralității calde, rotunde, cu armonice bogate prin care a portretizat, conform tiparelor, un monarh frământat în timpul confesiunii față de Posa, vehement în tirada contra lui Don Carlos, impresionant prin durerea subtil exprimată de linia frumoasă de cânt a ariei „Ella giammai m'amò”, dominat de Marele Inchizitor, căruia îi cedează. Dacă i-a lipsit ceva, a fost patina italiană în derularea frazelor muzicale. Și cum nu există spectacol perfect, primul recitativ din „Gran finale” al actului al II-lea, „Nel posar sul mio capo la corona...”, a suferit.

Tenorul Yusif Eyvazov, 46 de ani, a profitat din plin în rolul titular de vocalitatea sa liric – spintă și dacă aria de intrare „Io la vidi...” nu a fost încărcată sentimental, atacurile acutelor penetrante s-au arătat sigure și bine poziționate ca sensuri de expresie. Alături de cursivitatea vocii, sonoritățile înalte au protejat asprimile timbrale. Pasional în primul duet cu Elisabetta, cu avânt eroic în conflictul cu tatăl său, nuanțat în scena finală, tenorul azer a fost un Don Carlos de merituoasă factură.

Surprinzător, baritonul german Falk Struckmann a abordat la 65 de ani rolul de bas profund al Marelui Inchizitor și a făcut-o cu rezultate excelente. Glasul a rezonat fluent de la registrul grav abisal până la cel acut pătrunzător, întreg ambitusul fiind de o dimensiune coplesitoare, ce a conturat un personaj sinistru și impunător prin autoritatea sa de granit, stăpânitoare în tot și toate.

Tot o voce larg înzestrată cu forță și plină de abundente resurse armonice a afișat și ,mezzosopra rusă Ekaterina Gubanova, 44 de ani. Înclinată către resorturile dramatice ale partiturii Principesei Eboli, a avut marile momente în aria „O don fatale”, îndeosebi în finalul ei, absolut glorios și tragic, după ce desenase în *cantabile espressivo* fraza „O mia Regina, io t'immolai...”. Dacă răsfoiesc înapoi câteva pagini, găsesc teribilul Do bemol de la începutul ariei oarecum scurt și îndreptat spre o ușoară stridență. Și dacă mă reîntorc la prima arie din operă, balada „Cântecul vălului”, îmi amintesc vocalizele acute oarecum dure.

Alfredo Daza, bariton mexican, 47 de ani, a dăruit rolului Marchizului de Posa un glas plăcut timbrat, generos colorizat, dar inegal în emisia vocală. A reflectat corect noblețea personajului, a construit elegant și nuanțat multe fraze chiar înalte, a dăruit tente de mezzoforte scenei finale, a morții.

Mai puțin pliată cerințelor rolului Elisabetta s-a arătat sensibila soprană braziliană Adriane Queiroz, îndeosebi în ceea ce privește intonația corectă, lungimea potrivită a desenelor melodice și pătrunderea sonoră în auditoriumul de la Staatsoper Unter den Linden. Finalul ariei ultime, „Tu che le vanità” a adus însă frumoase sunete acute în pianissimo.

Celelalte roluri au revenit basului Grigory Shkarupa (Un călugăr), sopranelor Regina Koncz (Tebaldo), Victoria Randem (Vocea din Cer) și promițătorului tenor Johan Krogus în dublu rol, Heraldul și Conte Lerma.

Foto Marcus Ebener

La pupitrul Capelei de Stat din Berlin, orchestra stabilă a teatrului, Massimo Zanetti a condus cu tempi intenționat alerți, robuști, chiar violenți, mai puțin poetic în introducerea instrumentală a actului secund, dar salvând concretețea narațiunii prin expresivitatea coardelor dinaintea ultimei arii a Elisabettei. Ansamblurile s-au pliat concepției dirijorale, cu remarci în scena corală ce precede „Cântecul vălului” și în marele tablou al auto-da-fé-ului. Pregătirea Corului Operei de Stat, Dani Juris. Deși voit expresionist, mai puțin introspectiv, primul violoncel Andreas Greger, s-a remarcat prin calitatea sunetului introducerii la aria lui Filip. A fost invitat pe scenă la final și a fost prețuit..

„Aida”...

... ar merita pagini întregi de descriere a mizanscenei lui Calixto Bieito, un nume controversat în lumea lirică, susținut în producția berlineză de Rebecca Ringst (decoruri), Ingo Krügler (costume), Michael Bauer (lumini), Adrià Beizach (video design). Am asistat la o contradicție a gândirii verdiene, a sensurilor libretului lui Ghislanzoni. De obicei publicul se manifestă negativ la premieră, dar

surpriza a fost că și la al treilea spectacol, reacția sălii a fost vehementă chiar pe parcursul tabloului triumfal.

O viziune modernă, dominată de ideea războaielor, recomandată de grupurile armate ce aleargă și fac mișcări de luptă chiar pe muzica de factură contrară a Preludiului. Un fundal abstract ca o tapiserie stilizată cu motive vag egiptene în cadrul alb al scenei cu decor practic inexistent, lasă locul unor proiecții cu bombardiere strategice pe aria lui Radamès. Acesta, în costum de camuflaj și cu un revolver în mână, cântă deloc inspirat „Celeste Aida”. Apar Amneris în costum strălucitor de cabaret, apoi sclava Aida în rochie verde sclipitoare. Ce contraste! În scena următoare, Regele pur și simplu se culcă pe jos și doarme un pic cu AKM-ul alături, în timp ce soprana expune aria „Ritorna vincitor”. La templu, preoții în rase albe își curăță armele, iar Radamès se autoflagelează ritualic cu un cuțit.

René Pape, Yusif Eyvazov, Victoria Randem. Foto Herwig Prammer

În prima scenă a actului secund, fetele din anturajul lui Amneris se întorc de la mall încărcate de pachete în care se află... peruci și măști de clovni! O capă de blană îmbracă fiica faraonului peste rochia aurie de bar. Fundalul scenei este acum dressingul multicolor al „apartamentului” lui Amneris, din care aceasta își smulge rochiile în clipele de furie. Moment bine găsit.

Elina Garanča, Marina Rebeka. Foto Herwig Prammer

Tabloul triumfal începe în penumbră iar coriștii sunt îmbrăcați în rochii lungi cu crinoline de secol XIX și redingote de seară!!! Celebrul balet subsecvent marșului nu a existat decât ca muzică. Proiecțiile de fundal au imaginat o vânătoare în savana africană, un soare, niște camionete, gazele și antilope gonind, o girafă, ceva zebre... Prizonierii etiopieni sunt doar câțiva copii care târâie saci în care se află... piese de computer, cabluri?! Un clown îi biciuie.

Scenă din actul al II-lea, tabloul 2. Foto Herwig Prammer

Apare eroul victorios, Radamès, umil, rănit, însângerat. Amneris îl oblojește. După ce acesta îl agresează pe Rege cerându-i eliberarea prizonierilor, copiii sunt descătușați și primesc arme din partea Marii preotese. Militarism, consumerism, colonialism ar putea fi ideile pe care le-a dorit accentuate Calixto Bieito. Și nu numai atât. Un banner a dominat scena „Let's make lots of money” fără legătură cu trama.

Marina Rebeka, Gabriele Viviani, Yusif Eyvazov, Elina Garanča. Foto Herwig Prammer

Ultimele două acte par mai puțin supuse invențiilor deranjante, deși totul se petrece în ceață. Scena rămâne goală și albă cu excepția unei cutii mari, centrale din care apare Amonasro și în care se desfășoară restul actului al III-lea. O cameră spionată permanent de un clown cu perucă roșie. Lăsată goală în primul tablou al actului ultim, scena îi permite lui Amneris, pregătită de nuntă în rochie de mireasă încă din actul anterior, desfășurarea mării și tragicei sale creații dramatice. La final, în criptă, îi este adusă lui Radamès o cuvertură ce ascundea trupul Aidei muribunde.

Vocile, dirijorul, ansamblurile

Elina Garanča a impresionat ca Amneris. Cu timbralitate de culoare prețioasă, strălucitoare pe întreg ambitusul, frazare impecabilă și accente ideal plasate în parcursul melodic restituind expresivitate și nuanțări de la delicatețe la atacuri furibunde, mezzosoprana letonă a construit la 47 de ani un rol de extremă complexitate dramaturgică. De la chemările atât de rar formulate expansiv în primul tablou al actului secund, la falsele mângâieri de voce adresate Aidei în duetul

subsecvent până la adresările amenințătoare „...figlia de' Faraoni...” sau „... e apprenderei se lottar tu puoi con me”, Garanča a expus un lirism seducător în micul dialog cu Ramfis de la începutul actului al III-lea și a dominat scena în chip de mare tragediană în disperatul duet cu Radamès, ca și în tulburătoarea scenă a judecății din ultimul act.

Elina Garanča, Marina Rebeka, Yusif Eyvazov, Gabriele Viviani. Foto Herwig Prammer

Conaționala ei, soprana Marina Rebeka, 44 de ani, a fost o Aida situată în proximitatea vocalității tipic verdiene. Cu voce consistent îmbrăcată în armonice a frazat frumos și nuanțat, implorarea adresată lui Amneris în duet rămânând unul din momentele cheie ale spectacolului. Artista a cântat tăios în atacurile spinte, Pentru aria Nilului a rezervat expunerea unei stupefiante omogenități între registre, manageriind pianissimele acute în manieră diversă, bazându-se pe lungimea respirației. Mă gândesc la finalul ariei, La natural înalt crescut în *crescendo*. Aceleași virtuți de mlădiere de sunet au fost expuse și în duetul final, meritoriu și prin faptul că nemilosul regizor a obligat-o să cânte totul la... orizontală.

Pentru Yusif Eyvazov a fost o încercare să cânte Radamès după Don Carlos în seri consecutive. A reușit pe deplin, grație experienței și solidității vocii, ducând la bun sfârșit aproape toate cerințele

rolului. Și dacă aria „Celeste Aida” a sunat mai plat, deloc poetic, mai mult eroic, tenorul a optat pentru un final nescris de Verdi, dar uzitat de faimosul Richard Tucker într-o înregistrare integral concertantă din 1949, avându-l la pupitru pe legendarul Arturo Toscanini. Să explic. Emițând în forță, contrar notațiilor partiturii, Si bemol-ul acut încheietor al ariei, neîncercând nici măcar un *diminuendo* sau *mezzavoce*, Eyvazov a continuat cu o octavă în jos finalizând cu un „vicino al sol”, într-un adevărat *morendo* verdian. În fond, aria se numește „Romanza di Radamès”.

Marina Rebeka, Gabriele Viviani. Foto Herwig Prammer

Baritonul originar din Peninsula, Gabriele Viviani, a fost un Amonasro de 46 de ani, cu glas viguros, dramatic și imperativ, brutal chiar, care a restituit, cum era de așteptat, adevărata *italianità* a parcursului melodic verdian.

Luxoasă a fost distribuirea lui René Pape, un somptuos Mare Preot Ramfis.

Ca și în „Don Carlos”, rolurile mai mici au fost bine servite, ceea ce denotă valoarea teatrului. Îi numesc pe basul Grigory Shkarupa (Regele), soprana Victoria Randem (Marea preoteasă), tenorul Gonzalo Quinchahual (Mesagerul).

Fosa și-a demonstrat calitatea instrumentală în ambientul baghetei lui Nicola Luisotti, echilibrată, stăpână pe tempii tradiționali. Delicatețea, rafinamentul Capelei de Stat din Berlin au sedus încă din Preludiu, au creat atmosfera nopții stelare (bineînțeles, ignorată de regizor) imaginată prin Introducerea la actul al III-lea sau topind în eter ultimele măsuri ale operei. Momente de omogenitate și finețe în cânt a avut și Corul Operei de Stat, pregătit de același Dani Juris. Murmurul din scena templului, din cea premergătoare judecății lui Radamès sau din final a fost remarcabil. Am notat numai inflexiunile subtile, definatorii pentru calitate, masivitatea sonoră fiind oricând la îndemână.